

Székely Péter

ODIN AZ EURÓPAI KULTÚRKÖRBE

Folytatás előző lapszámunkból

3. *Wotan* – A germán mitológia reneszánsza

3.1. *Harmadik* – A görögös germán istenek

A mítoszokat keletkezésük idején az emberek valóságként élték meg és hitték, hogy amit a mítosz elbeszél az egyszer tényleg megtörtént úgy, ahogy azt megismerték. A mitológiai személyek éppoly valóságosak voltak számukra, mint az objektív valóság emberei, vagy állatai. Így ezek a személyek ezeknél az emberekkel nem szimbólumok, jelképek vagy hajdanvolt királyok voltak, hanem mitológiai lények, óriások, törpék vagy épp istenek. 121 „Elvileg semmi sem utal arra, hogy a primitív ember másképp gondolkodna, érezne vagy észlelne, mint mi. Lelki funkciói lényegében ugyanazok, azonban az előfeltevései mások...”¹²²

Snorri Eddája a Bibliai teremtés történettel kezdődik, s a történetet egészen *Noéig* viszi. „Hajdan az emberek elhagyták Istent, aki Özönvízzel és Bábel-lel büntette őket, de istenített királyaival (Szaturnusz, Priamosz, majd Oðin) Trója utóbb új aranykort teremtett. Ezt zilálta szét Róma imperializmusa, menekülésre kényszerítve Oðint és népét, egyre északabbra, ahol is ősi trójai törvények alapján új országokat (Szászország, Dánia, Svédország, Norvégia) virágoztatnak fel. Magyarul: a pogány istenek végtére is csak istenített mediterrán királyok leszármazottai, ahogyan azt Euhémerosz görög író is magyarázza.”¹²³ Ez az euclimerisztikus magyarázat keresztény szerzőknél szinte általános volt. Csak így tudták összeegyeztetni ezt a pogány vallást a kor keresztény szemléletével.

Később ezek a pogány istenek teljesen beépültek a keresztény mitológiába. „A pogány isteneket démonokká degradálta, teendőik egy részét saját szentjeire ruházta át (Szent Péter és a mennydörgés!), vagy megtérítette őket.”¹²⁴

A XIX. századra ezek az istenek már csak, mint jelképek voltak jelen az európai ember tudatában. A klasszicizmus így elevenítette fel ismét alakjukat, de csak, mint egzotikus mesék szereplőit.

Ekkor egy új eszmeáramlat született: az újhumanizmus. „Ez a szemlélet fejlődhetett ki, ennek kellett kifejlődni, amikor egyesült a klasszikus német idealizmus és a görög kultúra, amelyek előre meghatározott rokonsága nem vitatható...”¹²⁵ Itt dogmatikus irányelvként kezdték felfogni a görög kultúrát, s így mindenben követni kívánták azt. Ez legfőképp a művészetekben tükröződik, hiszen ekkor épültek olyan épületek és festettek olyan festményeket, melyek a görög művészetre hasonlítanak.

Ez a felfogás azt eredményezte, hogy a germán illetve skandináv isteneket a művészek úgy jelenítették meg, mint a görög isteneket. Ezekben az időkben *Wotan* inkább emlékeztet *Zeuszra*, mint az Eddából jól ismert *Vándorra*. Ezekben

az ábrázolásokon nem megy vándorútra, nem bújik álruhába, hanem teljes pompájával, tógában ül trónusán, akár *Jupiter*. (22. ábra) Ilyen ábrázolásokkal találkozhatunk Lorenz Frölich illusztrációjánál (23. ábra), H. E. Freund szobrainál, Johannes Gehrts metszetein (24. ábra) és másutt (25. ábra 26. ábra).

Itt tehát nem a mitikus *Wotannal* találkozunk, hanem egy olyan pogány istennel, ki inkább hasonlít a görög 'kollégájára', *Zeuszra*, semmint az eddikus mítoszokban lefestett alakra. Így tehát magától adódik a két főisten összehasonlítása. „A germán hagyomány első pillantásra a göröggel pontosan összehasonlíthatónak tűnik... [hasonlóságuk azonban csak] üresen általános megállapításban foglalható össze, hogy mindegyiküknek volt egy 'hőskora'... A görög és a germán mítoszokban található hasonlóságok és különbségek olykor informatívak, de többnyire lényegtelenek.” 126 Mindezek ellenére megkísérlem összehasonlítni a két főistent, s ezzel a két panteont is.

Zeuszt és *Wotant* egyaránt hívták *Harmadiknak* (*Thirdhi*, *Tritos*), mivel mindkét esetben apjuk harmadik gyermeke. 127 Mindkét főisten fellázadt apja uralma ellen, s egy új világot teremtettek a régi romjain. Ez azonban minden indoeurópai vallás és panteon sajátja.

Az alapvető különbség már családi kapcsolataikban is feltűnik. Míg *Zeusz* nővére, *Héra* egyben felesége is, addig *Wotann*ról ez nem mondható el. Az ő felesége *Frigg*, ki egy mitikus alak – valószínűleg óriás – *Fjörgynn* leánya. Ez a lényeges különbség a két mitológiai rendszert teljesen eltávolítja egymástól. A görögök panteonja igen ősi, ezt mutatja a testvérnász ténye is. Freud is erre a következtetésre jut, viszont ő mindezt az *Oidipusz* történetből vezeti le. Az egész görög korra jellemző szemlélet, hogy „...az ember a sors kénye-kedvére szánt jószág. Az ember azt teszi, amit a sors tétetett vele. Nincs felelősség; szerencse vagy szerencsétlenség van, a sors dönti el, hogy jó, boldog, elégedett, vagy éppen boldogtalan, rossz és megvetett ember lesz belőle. Ez a felmentés, ez az etikai feloldás általában jellemzi, főleg az Arisztotelész előtti görög kultúrát...” 128 Freud azonban továbbmegy, s rávilágít arra, hogy ahogy fejlődnek, gazdagodnak és differenciálódnak a társadalmak a szexuális tabuk gyarapodnak. „És való igaz, ezt akármelyik ezzel foglalkozó néprajzos már Freud előtt tudta, hogy a szexuális tabuk úgy vezetődnek be, hogy először a szülő-gyermek, és aránylag hosszú idő eltelte után a fivér-nővér közötti szexus válik tiltottá. Nem erkölcsi megfontolásból, hanem a társadalom épségét garantálandóan.” 129 Ennek szankcionálása a nyilvános megszégyenítés, más esetekben halál. Mivel a görög isteneket semmiféle büntetés nem érte vérfertőző kapcsolatukért, látható, hogy maga a panteon meglehetősen ősi. Olyan időkből maradt ránk, mikor ezek még nem voltak normasértőek, deviánsak. Később születtek olyan történetek, amik ezt szabályozzák, mint például *Oidipusz* története. 130

Ez azonban a skandináv panteonban nem ismeretlen, annak ellenére, hogy a testvérnász az Arany Ászok között tabu volt, a vánok közt még nem. *Loki*, mikor csúfolódik, célpontjává épp *Njördöt* 131 teszi, aki a vánok egyik elismert istene. „Hagyd el *Njörd*/ mérsékelj magad, tovább nem fogom titokban tartani:/ nővéreddel is/ nemzettél fiút/ és nem rosszabb-e ez a szokásosnál.” 132 N. Ba-

logh Anikó rávilágít a vának ősbibb kultuszára, hiszen a testvérnász náluk még nem volt tabu. *Loki* azzal, hogy egy lakoma közepén előhozakodik ezzel, s megfeddi *Njördöt*, nyilvánosan szégyeníti meg az istent (27.ábra). „Az egyén azzal kényszerül a társadalmi normák betartására, hogy megszegésüket nyilvánossá teszik, s ennek a gúny az eszköze.”¹³³ Ezért a vérfertőző kapcsolatért még az isteneknek is bűnhődniük kell.

Freud azonban hangsúlyozza, hogy ezen minden ember fejlődése során keresztül megy, s ez normális. A gyermeknek van egy olyan korszaka, mikor az ellenkező nemű szülőjébe szerelmes, ezzel egyidejűleg az azonos nemű szülője természetesen ellenlábasként jelenik meg előtte, de ezt hamar kinövi. „Az emberek döntő többsége túljut mindenfajta megrázkódtatás, katarzis, mindenfajta rossz emlék nélkül ezen az oidipális korszakán.”¹³⁴ Később kifinomultabban ez jelenik meg a párválasztásnál is, többnyire tudattalanul, olyan emberhez fogunk vonzódni, mint amilyen - nő esetében – az apám vagy – férfi esetében – az anyám.

A két főisten hasonló neveik és titulusuk ellenére igencsak különböznek. *Zeusz* testesíti meg mindazt, amivel igazán érvényesülni lehet ebben a patriarchális társadalomban. Mindent megtesz annak érdekében, hogy hatalmát kiépítse, s megszilárdítsa. Fő motívációja a tekintély és hatalom, aminek eléréséért nem retten vissza a kockázat vállalástól sem. Mindenre van rálátása Olimposz magasáról, nem hiába egyik szimbóluma a sas. Az ő szava a törvény, s hideg logikával méri fel szövetségeseit és ellenfeleit. Saját magán kívül nem tisztel semmit és senkit. Miért is tisztelne, ha ő az istenek ura, a legtiszteletre méltóbb? Az „...égi birodalom a tudatosságot jelképezi, ahol az irányítás, az értelem és mindenek előtt az akarat igencsak nagyra értékelt tulajdonság.”¹³⁵ Ábrázolásai ennek megfelelően mindig középkorú férfi, ki céltudatosan, s magabiztosan tekint előre. Általában szakállasan ábrázolják, arányos izmokkal (28.ábra).

Wotan kezdetben ilyen lehetett, mikor magához ragadta a főisteni rangot. Mindent megtett a hataloméért, s el is érte kitűzött célját. Azonban volt annyira bölcs – *Zeusszal* ellentétben – hogy elődjét nem pusztította el, hanem időnként hozzá fordult tanácsért. *Wotan* így átengedte a thing gyűlések irányítását *Tyrnak* – az előző főistennek – s ezeken a gyűléseken határoztak mindenről, ami az isteneket érintette. Vándorlásai során megtanulta tisztelni a tudást, s nem félt tanácsot kérni a nála idősebbektől és okosabbaktól. Megtanulta azt, amit *Zeusz* sohasem fog ismerni: az alázatot. A hatalomhoz való viszonya is eredendően eltér *Zeusz* hatalom mániájától. *Wotan* a hatalmából átengedett egy részt *Tyrnak*, *Thornak* és a többi istennek, ő megmaradt egy öreg s végtelenül bölcs királynak, kihez a vészterhes időkben fordulni lehet.¹³⁶ Ő volt az első az egyenlők közt. Rá teljesen igaz az a mondás, hogy *útjai kifürkészhetetlenek*. Általában vándorként ábrázolják, ki inkább idősebb férfi, semmint középkorú (29.ábra).

Zeuszhoz hasonlóan ő is az égi birodalomban Asgardban él, azonban ő fontosnak tartja halott fiait, a harcban elesett hősöket, kiket csarnokában fogad. Így ő egyszerre megtestesíti az égi hatalmat, tudatosságával és rálátásával mindenre; és a holtak birodalmát, ami pszichológiai értelemben a kollektív tudattalan. „Ott rejtőzik minden elfojtott emlékün, gondolatunk és érzésünk, melyek túl

fájdalmasak, szégyenteljesek vagy elfogadhatatlanok mások számára a fenti világban. Itt találjuk még ezen kívül az olyan vágyakat, amelyek soha nem valósultak meg, illetve azokat a lehetőségeket, melyek csak haloványan körvonalazódtak bennünk. A kollektív tudattalan világában az összes valaha elképzelt és meg nem valósult lehetőség megtalálható...”¹³⁷ Azonban ez nem a klasszikus értelemben vett alvilág, itt jelen esetben úgy fogalmazhatnánk ez a ’felvilág’. A tudattalan nem csak az eltemetett, s elmúlt lehetőségek birodalma, hanem a még be nem teljesült jövőé is, a reményé, hogy azzá válunk, akiké akarunk.

A skandináv panteonban a holtak világa három rész együttese: *Hel* alvilága; *Wotan* Walhallája; s *Rán* tengeri birodalma. Felosztása hasonló a görög istenek világfelosztásához: *Hadész* alvilága; *Zeusz* Olimposza; *Poszeidón* tengere. Itt azonban ezek nem rendelkeznek olyan fontossággal, mint a görögöknél. A skandináv mitológiában a tudás a fontos, s ehhez ismerni kell a tudatosságot – Asgard magasságát – és a tudattalant – Walhalla mély s tekerdő csarnokait. Ebből az egységből származik *Wotan* sámánisztikus ereje és tudása, hiszen ő már megismerte ezeket a világokat, s biztossággal elkalauzol bárkit. Túlnőtt *Zeusz*on, ki csak az élő dolgokkal foglalkozik. *Wotan* kiterjesztette hatalmát a holtakra is, de nem kényszeríti mindenre rá az akarátát. Ő ennél megértőbb s belátóbb.

A klasszicizmus ezzel szemben úgy formálta meg, mint *Zeuszt*. Ez későbbiekben igencsak rányomja bélyegét személyiségére, s ábrázolásaira. Itt nem egy bölcs király, ki ügyei intézésében bevonja a többi istent is, hanem egy uralkodó, kinek szava a törvény. Romantika művésze már, mint harcos és dühös pogány főistent lát benne (30.ábra),¹³⁸ kit inkább középkori vagy keleti jellegű királynak képzeltek (31.ábra). Mindezekkel együttvéve ez az új típus is nagyon népszerű, s sokan így is azonosulnak vele. Ekkor a pogány istenek ismét teljes erejükben mutatkoznak meg, minden hatalmukat bemutatva, azonban ezek már nem azok az istenek, akikkel az Edda művekben és régi mondákban találkoztunk. Ezek az istenek már szinte mentesek minden sérüléstől és sérthetetlennek tűnnek.

3.2. *Büvös Vadász és Völsung* – Weber és Wagner

A romantika teljesen új viszonyt alakított ki a mítoszokkal szemben. A romantikus filozófia valóságnak fogadta el a mítoszt és a nép alkotásának tekintette azt. Elfogadta azt a tényt, hogy a mítoszt valóságként élte meg az a közösség, melyben az létrejött. „Másfelől azonban a romantika úgy tekintette valóságnak a mítoszt, mint a költészetet (márpedig a romantikusok jó részénél a költészet maga a Valóság) vagy mint vallást (márpedig a romantikusok jó részénél a vallás azonos az Igazsággal, aminthogy a természet azonos Istennel)... ha a mítosz költői fikció, akkor azt kell keresni, mit fejez ki vagy mit jelképez ez a fikció. Ha pedig a mítosz vallás, akkor a benne rejlő vallásos igazságot kell megkeresni.”¹³⁹

Az irodalomban Friedrich Hebbel (1813-1863) tette meg az első lépést ősi pogány istenei felélesztésére. „Régi és új, pogány germán heroizmus és keresztény erkölcs konfliktusa Hebbel utolsó nagy vállalkozásában, a Nibelungmondából készült és 1861-ben Weimarban bemutatott drámatrilógiájában is fontos

szerepet kap.” 140 Azonban Hebbel művei német nyelvterületen nem voltak igazán népszerűek, valószínűleg elvontságuk és spekulatív alapvetésük miatt.

A romantika szellemisége új korszakot nyitott a német opera történetében is. Az új eszme elsősorban a nemzeti kultúrát, a nemzeti nyelvet és a népmeséket célozta, s a művészek ebből próbálták meg korszakalkotó műveket létrehozni. Ezek természetesen kedveztek az operatörténeteknek is, hiszen a német operák német mítoszok alapján íródtak, német nyelven, s a német népdal illetve néptánc felhasználásával készültek. „Midőn valami új születik a zene-, illetve kultúrtörténetben, akkor a mesterek mindig elődöt, ’öst’ kerestek, akinek eredményeivel és tekintélyével mintegy megerősíthetik az új alkotás, az új stílus gyenge palántáját.”¹⁴¹

Karl Maria Weber ebben a szellemben készíti el leghíresebb operáját: a *Bűvös Vadászt* (1821). Alapja már nem az a *Vad Vadász*, ki karácsony és vízkereszt között riogatta az egyszerű népeket, hanem inkább *Herne* vadászé. Weberre tehát inspirálóan hatottak a német népmesék, melyek olyan szorosan kötődnek a régi pogány mítoszokhoz, hogy elválasztani őket olyan, mintha egy fát választanánk el gyökerétől (32.ábra).

Lényegében véve két vadász versengéséről szól: *Max* a dráma főhőse, s *Gáspár*, ki sötét erőkkel szövetekezett. *Gáspár Sátánnal* kötött egyezsége alapján 6 olyan golyót öntött, amik minden esetben célba találnak, azonban az utolsó golyót, csak maga a *Sötét Vadász*, *Sátán* irányítja (33.ábra). A konfliktus adott: egy versenyen *Maxot* behálózza *Gáspár*, s titokban odaigéri *Max* szerelmének lelkét a *Sötétség Urának*. Az utolsó pillanatban egy bölcs *szent remete* beavatkozása menti meg a helyzetet a katasztrófától, aminek következtében *Gáspár* meghal, *Max* pedig egy utolsó esélyt kap a bizonyításra. 142

A *szent remete* a történetben kulcsfigura, hiszen nélküle bekövetkezett volna az, amit *Gáspár* és a *Sötét Vadász* kitervelt. Ő tehát egy olyan valaki volt, ki ismerte ezeket a sötét praktikákat, s vissza tudta fordítani azt. Tudása messze meghaladta mindenkiét, bölcsessége pedig mértékletességre intette még a királyt és fővadászát is. Olyan tekintéllyel és beszédkésséggel rendelkezett, mint az egykori germán főisten, kinek szavára akkor is odafigyeltek, ha koldusnak öltözve járta a világot.

Weber munkássága természetesen inspirálólóg hatott sokakra, főként a fiatal Wagnerre. „Tizenhárom esztendő, mikor a muzsika mélyebben kezdi érdekelni. Két döntő élmény vezet el a zenéhez: megismeri Beethoven két remekét, a Fidelót és a IX. szimfóniát, majd találkozik Carl Maria Weberrel, aki gyakori vendég a Geyer-háznál.”¹⁴³

A germán mitológiát igazán ismertté Richard Wagner (1813-1883) tette a *Nibelungok-gyűrűje* című opera-tetralógiájával, aminek szövegét maga a zeneszerző írta. 144 Wagner nem az eredeti történetet mesélte el újra, hanem egy teljesen újat mondott el, ehhez viszont felhasználta a *Nibelung-mondát*, az *Edda* műveket és a német népmesék történeteit. Így a régi mítoszokat teljesen átírta a kor ízlésének megfelelően.

Wagner 25 évig dolgozott ezen a monumentális alkotáson, melynek

következtében egy 4 estét betöltő, csaknem 17 óráig tartó Ring lett. Wagner egy új közösségi művészetet próbált létrehozni a kor szellemének megfelelően. „Ez az új dráma Wagner hite szerint ’Gesamtkunstwerk’, vagyis az összes művészetet; a zenét, az irodalmat, a képzőművészetet magába olvasztó és ezáltal valamennyinél magasabb rendű lett volna.” 145 Mindezt a romantikus mitizáló felfogásban, ami a civilizáció tagadásával keveredett.

Richard Wagner 1876-ban saját színházat, Festspielhaust nyitott Bayreuth-ban. Az épület homlokzatán *Wotan* és népe örökdik. „A szimbolikus értelmű freskón a Wagner-zenedrámák hőse az örökkvándor *Wotan* – akiben a szerző saját személyét jelenítette meg – a békevárnak nevezett lak fölé terjeszti kezét. S mint házigazda, így mutatja be otthonát: *Mit balul vétettem, im e házban nyugovóra lelt, vélt válságok békevára – így hívom hát e helyt...*”¹⁴⁶

A Nibelung gyűrűje egy meglehetősen összetett mű, mely tele van utalásokkal, s olyan részekkel, melyek cselekményére csak utalás-szerű párbeszéddek-ből ismerhetünk meg. Néhány kulcsfontosságú részletet elhagy, de a párbeszéddekben utalnak ezekre az eseményekre, így azt a hatást éri el, hogy az egész történet mélyebbnek és ősbibnek hat. Ez az elhagyás művészete. Emiatt a teljes történetet prezentálni nem tudom, csak nagyvonalakban ismertetem.

Az idők kezdetén, mikor a Fényes Istenek még aludtak, *Alberich* a nibelungi törpe elment a sellőkhöz szerelemért. Ám a sellők, ahelyett, hogy megadták volna neki a szerelmet, kigúnyolták és csúfot üztek belőle. Ez volt az a pont, mikor *Alberich* megpillantotta a Rajna kincsét, s megszerezte magának. Ebből később fivérével, a legendás kováccsal, *Mimével* kovácsoltatott magának egy gyűrűt, ami hatalmának záloga lett. A gyűrű ugyanis beszélt a gazdájához, s megsúgta neki, hol talál a föld mélyében aranyat. Ezek után az Arany Ászok felébredtek, s egy tisztáson gyűltek össze. Mindannyian csodálattal adóztak az újonnan elkészült Asgardi várnak, amit két óriás, *Fafnir* és *Fansolt* készítettek. A két építőmester ekkor megérkezett, s követelték jussukat *Freyát* Asgard falaiért. Természetesen ezt *Wotan* semmiképp nem akarta kifizetni, így *Loge (Loki)* segítségét kérte. *Loge* azt mondta a két óriásnak, hogy ismer valamit, ami többet ér, mint a szépséges *Freya*, s azt akarják az istennő helyett odaadni. Ez a valami pedig *Alberich* gyűrűje, melyet Nibelungok gyűrűjének is neveznek. Az óriások belementek az egyezésbe, így *Wotannak* és *Logenak* nem maradt más választása, mint megszerezzék a gyűrűt (34.ábra). Ezt csellel meg is tették, s vele együtt a Nibelungok összes kincsét is megszerezték. *Fafnirt* és *Fansoltot* a fizetség kielégítette, de mikor egymás közt kellett azt szétosztani, akkor *Fafnir* agyonütötte testvérét. Ez volt a *Rajna kincse*.

Wotan Erdától megtudta, hogy a jövő számukra vészterhes, mivel a gyűrű veszélyezteti a fennálló hatalmat. A jóslat alapján csak egy félelem és törvényt nem ismerő hős törheti meg az átkot, amit *Alberich* mondott rá. Így *Wotan* sok időt töltött az emberek világában keresve ezt a hőst, később *Völsung* néven nevezett egy fiút, *Siegmundot*, kiben titkon reménykedett, hogy apja lehet a hősnek. *Siegmundot* titkon *Sieglinde*hez irányította, ki ikertestvére volt a férfinak. Kettejük nászából (testvérnászból) született *Siegfried*, azonban ezért az erkölcsi törvényszegésért – amivel egyébként a két szerelmes tisztában volt – az életükkel

fizettek. *Wotan* eszköze *Brünhild* volt, a legkedvesebb valkürje, azonban a kritikus pillanatban mégis *Sigmund* oldalára állt, így *Wotan*nak közbe kellett avatkoznia (35.ábra). A fiú meghalt, s *Brünhild*ét megfosztotta hatalmától. Arra kárhoztatta, hogy aludjon addig, míg egy férfi fel nem ébreszti és ahhoz a férfihez nőül kell mennie (36.ábra 37.ábra). Ez volt a *Valkür*.

Siegfriedet *Alberich* fivére, *Mime* nevelte fel, s bosszújának eszközeként akarta használni. *Mime* célja mindig is a Nibelungok kincse volt, mindent ennek rendelt alá. Tudta, hogy *Fafnir* az óriás, akinél a kincs van, sárkány-álcában egy barlang mélyén alszik. *Mime* megtalálta *Siegfried* apjának törött kardját, Nothungot, ám azt ismét egybe kovácsolni nem tudta, így azt *Siegfried* tette meg. Ezzel a karddal hívta ki párbajra a sárkányt, kit le is győzött. A sárkány vérében megfürödvé sebezhetetlen lett, s megértette az összes élő beszédét. Így a madarak tanácsára hallgatva megölte nevelő apját, ki életére tört, s elment felébreszteni *Brünhild*ét. Mikor kihívta a sárkányt félelem nem volt a szívében, de mikor csókjával fel kellett ébresztenie az alvó leányt félelem költözött a szívébe. Természetesen egymásba szerettek, ám mielőtt egybe kelhetek volna *Siegfried* még elment világot látni. Ez volt a *Siegfried*.

Ezek után *Siegfried* elment a Burgundokhoz, ahol *Günther* király és *Hagen* megkönyékezték a legendás hőst. Mivel messze földön híres volt, s vagyona is mérhetetlen, így a burgundok magukhoz akarták láncolni *Siegfriedet*, *Günther* húgával *Guthrunnal*. Ez sikerült is egy főzettel, amit *Hagen* az apjától, *Albericht*től kapott. Ezek után *Günther* rávette *Siegfriedet*, hogy segítsen neki megszerezni *Brünhilde* kezét. A hős természetesen segített királyának. A próbákat lényegében véve *Siegfried* teljesítette a ködsisak segítségével 147 *Günther* helyett, s egy éjszakát el is töltött *Brünhild*ével. Reggel aztán *Siegfried*, *Günther*-álcában elvette azt a gyűrűt, amit még korábban távoztakor adott a valkürnek (Nibelung gyűrűjét), s visszament hitveséhez *Guthrun*hoz. *Günther* és *Brünhild* csak később érkeztek meg a burgundok várába, s mikor megérkeztek *Brünhild* elképedt *Siegfried* árulásán, amit ellene követett el, majd azon, hogy nála van az a gyűrű, melyet *Günther* vett el – mivel nem tudta, hogy az *Siegfried* a ködsisakban. Mindezt elmondta az egész udvarnak, s igazságot követelt. Így *Siegfried* *Hagen* lándzsájára esküdött, hogy semmi rosszat nem tett. Később a király érezte, hogy ez az egész helyzet túlnőtt rajta és egyetlen megoldásként *Siegfried* halála mutatkozott, amihez *Hagen* lándzsája volt az eszköz. A tragédia egy vadászat alkalmával esett meg. *Siegfried*et hősöknek kijáró pompával temették el, egy máglya-hajóval, ahová *Brünhild* is elkísérte egy igaz szerelmét. *Brünhild* az utolsó pillanatban visszavette a gyűrűt, azonban a máglyán állva, azt visszaadta a sellőknek. Ez a tűz lángot vetett *Asgardra* is, s beteljesedett az istenek alkonya. Ez volt az *Istenek Alkonya*.

Döntően *Wotan* ábrázolását Carl Emil Doepler (1824-1905) határozta meg, mivel ő tervezte meg a jelmezeket Richard Wagner *Nibelungok gyűrűje* című operájához. 148 Nála jelent meg először a szárnyas sisak, mint Odin sisakja (38.ábra 39.ábra). Ez abból adódott, hogy „...a késő római időkben Woden (*Wotan*) néven a Merkúrról, a szélhámosról, utazóról, kereskedőről, vezetőről és tanítóról elnevezett nap lett az övé.”¹⁴⁹ Emiatt kapta meg *Mercurius* szárnyas sisakját a

Mindennek Atyja, mivel a római istenhez hasonlóan nagy utazó és szélhámos.

Az opera alapkérdése: szerelem vagy hatalom, hiszen aki a szerelmet választja, elesik a hatalomtól és a világalomtól; aki pedig a hatalmat választja, le kell mondania az igazi szerelemről, s vele együtt az igazi boldogságról. Sokan úgy gondolták, hogy a mítosz leple alatt korát bírálta. 150 Wagner saját bevallása szerint maga a gyűrű az akkori tőzsdei tárca, mely a pénz és a hatalom képviselője. Schopenhauer nagy hatással volt rá, így ő is azt hirdeti, hogy az „...ember igazi mivolta a vak akarat. Az értelem csak másodlagos! Akarni annyi, mint híján lenni valaminek, s aki nélkülöz, az egyben szenved is. Hiába a kielégülés, mert az akarat támad, új vágyakozás és új kín. Az egyetlen megoldás: az akarat megszüntése, mert ezzel maga a világ is megsemmisül s bekövetkezik az egyetlen üdvösség – a Nirvána.” 151

„A nagy dráma voltaképpeni, bár szenvedő hőse Wotan; az ő lelkében, mintegy tükörben, egyénileg is végbemegy az önző hatalomvágy és a megváltó szeretet világkonfliktusa...” 152 *Wotan* a történet elején aktívan alakítja az eseményeket, s minden cselekedete mögött a hatalom iránti vágya húzódik meg. Mindent irányítása alá akar vonni, s nem akar olyan hatalomnak teret engedni, amely veszélyezteti az ő hatalmát. Ezért ragaszkodik a gyűrűhöz is. „Kérjétek bármi mást,/ megadok mindent,/ de ezt a gyűrűt/ míg élek, nem engedem.” 153 Később, mikor látja a gyűrű átkos hatalmát, 154 hallgat a bölcsőbb szóra.

Ez a gyűrű olyan, mint *Pandora* szelencéje, ami gyűlöletet, vizzályt és fájdalmat visz szét a világokban. A gyűrű azonban ismételt *Wotan* hatalmát veszélyezteti, így *Erda*, a *Földanya* tanácsára elkezd keresni a hőst vándornak álcázva magát (*Völsung*), kin a törvények nem fognak. Ezeket a törvényeket azonban *Wotan* alkotta, s lándzsájára ezeket a törvényeket véste fel. Így *Wotan* lándzsája, maga a világjogar, ami a Világfa, az Yggdrasil törzséből készült. Ezen a fegyveren semmiféle fegyver nem fog, míg a törvények állnak.

Azonban ezeket a törvényeket éppen maga *Wotan* kezdi ki, mikor *Siegmund*nak, sugalmazza, hogy testvérével üljenek nászt. Ugyanakkor készít egy varázserejű kardot (Nothung) is *Siegmund*nak, hogy igazi hőssé válhasson. Am *Fricka* (*Frigg*) hatására mégis lándzsát emel kiválasztottaira, s eltöri azt a kardot, amivel ő fegyverezte fel *Siegmund*ot. Ahhoz hogy saját törvényeit betartassa, s hatalmát érvényesítse, azokra kell kezét emelnie, akik szívéhez a legközelebb állnak. „Itt támad Wotan lelkében a tragikus szakadék. Nejének, az erkölcsi törvények felett örökös Frickának követelésére meg kell tagadnia jobbik énjét, a földanyától született kedvenc leányát, Brünhildét, hiszen ez volt az, aki *Siegmund*ot az ő parancsa ellenére segítette, és aki haragja elől megmentette a bűnös testvérnász gyümölcsével áldott méhű *Sieglindét*. Brünhildét halálos álom büntetésével sújtja, vagyis elaltatja saját ösztönös, belső akaratát és a maga számára egy menekvést lát az önmeghasonulás életundorából: a megsemmisülést...” 155 A történet vége felé *Wotan* teljesen passzív lesz, s nem tesz semmit annak

érdekében, hogy törvényei és hatalma megmaradjon. Saját maga áhítja saját pusztulását. *Wotan* halálvágya teljesül, mikor *Siegfried* és *Brünhild* elégnék a máglyán, ami üszköt vet Asgard falaira is, így az ember egyedül marad istenek nélkül.

Wotan halálvágya, vagy halálösztöne koránt sem ismeretlen az egyes embernek. Freud az, aki pszichológiai alapon írja le ezt az ösztönt. „Alapvető ösztön ez is – mondja -, és az emberben majdhogynem kezdettől fogva megvan, csak én fedeztem fel későn. Tehát nem igaz az, hogy először életöztön van bennünk, azután jön a halálvágy; dehogyis, szinte párhuzamosan futnak ezek...”¹⁵⁶ A halálösztön lényegében véve destruktív, leépítő és megsemmisítő vágy, ami az agressziótól sem mentes. Ennek az ösztönnek a kiélése azonban igen változatos, hiszen ez az ösztön felelős azért, hogy a szerelemben a másakra kizárólagosan tartsunk igényt, másképp megfogalmazva: „másik ne létezzék, csak velem együtt...”¹⁵⁷ Visszatérve *Wotan*hoz, az ő halálvágya lényegében véve egy belső feloldhatatlan konfliktusból adódik, ami depresszióssá teszi, s emiatt teljes passzivitásba vonul. Mindent elhanyagol, s nem érdekli semmi és senki. Egyetlen társa ekkor már csak a magány, s a halál szinte megváltásként éri. „Walhall hőseit *Wotan* úr/ elhagyta:/ zord vándorként/ egyedül bolyong/ világokon végig lován./ Minap, hogy hazatért,/ nála volt ércerelye/ ánde csonkán:/ egy vakmerő hős törte széjjel... Így – gunnyaszt/ szóltanul/ a büszke trónon/ hallgatag./ A dárda csonkját/ fogja keze,/ Holda étkét/ nem ízleli meg... Esedezve fogjuk/ térdeit, Walkürök./ Ő hallgatva/ fordul el tőlünk,/ bús aggodalom/ gyötri és marja szívünk...”¹⁵⁸ *Wotan* egy olyan lelki úton megy végig, melyet előre sejt, de megakadályozni nem tud, s a történet végén már nem is akar. Sőt maga áhítozik a végkifejletre. Egy olyan leckét ad az embernek, hogy még az istenek sem élhetnek örökké, s bűneikért fizetni kell.

Oðin és *Wotan* között is van azonban különbség. *Oðin* jelen esetben az eddikus mítoszok szereplője, míg *Wotan* Wagner istene, mindazonáltal egyik, de különböznek, mint germán/ skandináv főistenek. *Oðin* halálvágya azonban teljesen eltér *Wotan*étól, így a Ragnarök és az Istenek Alkonya is teljesen eltér.

Mindketten ismerték a jövőjüket, ám erre eltérően reagálnak. Látszólag mindketten megpróbálják felülírni az eseményeket, de míg *Oðin* az eseményeket lényegében tudatosan idézi elő – készül rá aktívan -, addig *Wotan* minden erejével azon van, hogy mindezt megakadályozza. Amikor látja, hogy nem képes ezt megakadályozni, passzivitásba merül. Kettejük között ez a fő különbség. *Oðin* megérti, hogy az élete célja a halálban teljeseedik ki, s elfogadja az elmúlást; *Wotan* viszont teljesen bezárkózik, és beletörődik az elkerülhetetlenbe, abba, hogy nem menekülhet el a halála elől.

Oðin, mikor elérkezik az idő, az Istenek Végzete, a Ragnarök akkor ő még egy utolsó csatára szólítja fel embereit, egy olyanra, mit a világ is megemleget. Harcban, küzdelemben esik el, egy erősebb ellenfél által. Így a halál már nem is olyan nyomasztó, hiszen az eszme, melyet képvisel, nem hull vele a sírba. Emlekezni fognak rá úgy, ahogy az utolsó csatában kivette a részét. Itt azonban a remény nem hal meg az Arany Ászokkal, sőt nem mindenki hal meg a végső csatában. Maradnak túlélők, s ők fogják élvezni az új aranykort, Gimlét.

Wotan ezzel szemben már akkor meghalt egy kicsit, mikor saját vérére, *Siegmuntra* 159 fogta a fegyverét, s megbünteti kedvenc leányát, *Brünhildét*, aki parancsával szembeszegült, de akaratát, vágyát teljesítette. Később mikor *Siegfried* kardja kettéhasította dárdáját (40.ábra), már beletörődött az elkerülhetetlenbe, hiszen a Világfát felaprította és Asgard köré tette. Siegfried máglyája ezután üszköt vetett Asgardra, az égi városra. „A meghasonlott Wotan halálvágya teljessül. Az isteni eszme lemond a világ irányításáról és saját romjaiba temetkezik. A gyászinduló, mellyel Siegfriedet utolsó útjára kísérteti Wagner, a világfájdalmas pesszimizmus hatalmas szimfóniájaként siratja el a jóság és nemesség világaluralmának reménytelen reménységét...”¹⁶⁰

3.3. *Vándor* – A fantasy születése

A költő, író és a művész minden esetben egy keretben – ami főként társadalmi megkötéseket és a kor szellemének értékrendjét tartalmazta - dolgozva biztosította azt, hogy a társadalom megértse munkáit. Ezt Németh Lajos 'preformáció'-nak nevezte.¹⁶¹ Ez ugyan megkötötte a kezét, viszont ennek köszönhetően az emberek többsége meg is értette azt, amit a művész közölni akart.

Az eddigiekben sokszor láthattuk, hogy egy-egy ősi mítoszt a kor szellemében átirták, mivel eredeti formája felett eljárt az idő. Azonban mondanivalóját még mindig érdemesnek tartják arra, hogy széles körben ismertessék, így mindezeket a történeteket új köntösben mutatják be. Ezt történt a XII. században a *Jósnő szavával*, hiszen az eredeti mítoszt Snorri Sturluson keresztény szellemben átirta.¹⁶² Ahogy a keresztény vallás teret nyert, úgy fogadta be és alakította át az ősi germán mítoszokat is. Végül Richard Wagner alakított ki egy új mítoszt az eredetiek felhasználásával. Ezeket az új mítoszokat azonban nem lehet összetéveszteni az eredeti mítoszokkal, hiszen teljesen új történetet mesélnek el, új konfliktusokkal, azonban maga az eszme, amiért mégis megírták: ugyanaz. Ugyanazok a motivációk és célok vezették a költőt, mint korábbi kollégáit, legfeljebb a hangsúlyt máshova tette.

Így az Edda művekre és a középkori Nibelung-énekre épült a Nibelungok gyűrűje, azonban mint minden mítoszt később ezt is átirták.

Ha fantasyról beszélünk, akkor mindenkinek J. R. R. Tolkien és a Gyűrűk Ura jut az eszébe. Azonban nem ez volt az első fantasy regény, habár teljesen kimeríti ennek a terminusnak a fogalmát. Mit is értünk fantasy alatt? A meghatározás meglehetősen szabadon értelmezhető, de egy-két dolog mindben megvan.¹⁶³ A fantasy „...elsősorban a külső jegyekre koncentrál: különböző, középkorszzerű környezetben játszódó kalandos [történetek]... varázslóval, mágiával, misztikával... egy másik, kitalált világban...” A fantasy műfaj alapját azonban én Wagnerhez kapcsolom, annak ellenére, hogy ő még nem fantasyt írt. Wagner egy valós mitológiát és legendát vett alapul, s saját szájíze szerint formálta át azt. Inem már csak egy ugrás a fantasy. Wagner szereplői és az eredeti szereplők között több a különbség, mint a hasonlóság.

A szakirodalom William Morrist jelöli meg, mint első fantasy-szerző.

Kezdetben műfordító volt és többek közt lefordította angolra a Völsung-sagat (41. ábra). Ezt követte egy költeménye a Wolfing-ház, amiben a Völsung-sagat dolgozta fel, írta át. Ezek voltak a közvetlen előzményei az első fantasy történeteknek, a *The Wood Beyond the World* (1895) és a *Well at the World's End* (1896) című munkáinak. 164 Ezekben a történetekben már számos olyan elem megjelenik, ami kimondottan jellemző a fantasy műfajára. Ilyen a középkor-szerű környezet, de egyben időtlenség jellemzi. Megjelennek azok a csodálatos kalandok és heroikus küzdelmek, melyek továbbiakban kimondottan a fantasy sajátjai lesznek.

Tolkien közvetlen előzményeként még meg kell említeni Lord Dunsany-t, ki megírta a nyolcrészes ciklusát *The Gods of Pegana* címmel (1919).¹⁶⁵ Ő alkalmazta legelőször a kitalált mitológiát, s így történeteinek mélységet adott.

J. R. R. Tolkien Gyűrűk Ura című munkáját azért tartom fontosnak, mivel egy olyan irányzatot indított el az irodalomban és a szórakoztató iparban, ami jelentősen befolyásolja a kultúrát. Tolkien tovább ment, mint Wagner, s levette azokat a láncokat is, amik még Wagnert megkötötték. Mindazonáltal ő is felhasználta ezeket az ősi mítoszokat, s ezért hatnak történetei is olyan régieknek. A Gyűrűk Ura, hasonlóan a Nibelung gyűrűjéhez a Hatalom Gyűrűje körül forog, s mindenki ezt akarja megszerezni. Mindkét esetben a *Sötét Úr* (*Alberich, Sauron*) kovácsoltatta a föld mélyében (Nibelheim, Végzet Hegyének gyomra Mordorban). Tehát az alapkonfliktus ugyan az, azonban a világ és a benne szereplők mások. De ennek ellenére nem ismeretlenek. Mindkét történetben megtaláljuk azt a hős ifjút kin nem fog a gyűrű ereje (*Siegfried, Aragorn*), s azt a személyt is, aki nem tud meglenni nélküle, így mindent feláldoz az Egy Gyűrűért (*Mime, Gollam*). Témám szempontjából azonban nem elhanyagolható a bölcs vándor személye, ki titkon vagy közvetlenül, de segíti hőseinket (*Wotan, Gandalf*).

Ebben a történetben tehát ismételtelen találkozunk *Wotannal*, illetve azzal a személlyel, akivel ő teljes mértékig megfeleltethető. Tolkien így írja le *Szürke Gandalf* alakját: „Nagy, hegyes, kék süvege volt, hosszú, szürke köpenye és ezüstsínű nyakravalója. A szakálla hosszú fehér: bozontos szemöldöke kiállt a süveg karimája alól...” Küllemre teljesen megegyezik *Wotan* megjelenésével (42. ábra), mikor járja a világot, mint *Vándor*. „Búsán ültem/ én, amíg ittak/ s egy idegen tért ime be:/ egy szürke köntösű agg./ A széles kalap/ sötéten fedte félszemét,/ de a másik szem/ oly zordul villant,/ aki látta,/ megdermedt.”¹⁶⁷ Azonban nem csak ilyen csekély külsőségekben mutatkozik meg hasonlóságuk.

Gandalf is sokat járta a világot, s mérhetetlen bölcsességre tett szert, akárcsak *Wotan*. Mindketten ismerik a varázlás művészetét, s útjaik során mindig rejte próbáltak maradni. *Wotant* nevezték még *Pálcát Hordó Glondirnak* is, jelezve, hogy nem minden esetben volt nála lándzsa. Mindketten a régi rendhez ragaszkodnak. *Gandalf* emiatt feljebbvalóval, *Sarumánnal* is megküzdött. A *Szürke Zarándok* Tolkien történetében kulcsfontosságú szerepet kap, mivel ő mutatja meg azt az utat, amit *Frodóéknak* meg kell tenniük, s később a többi hőst ugyanő kíséri. Sok esetben nincs fizikailag ott, de tetteivel vezeti a jóra való embereket. *Wotan* is hasonló minősítésben szerepel, hiszen ő eleve lélekkísérő minősítésben

jelenik a wagneri operában. Ezt ki is szokták hangsúlyozni *Hermész (Mercur)* szárnyas sisakjával is.

Tehát annak ellenére, hogy két teljesen különböző történetben két eltérő személyről van szó, mégis oly hasonlóságok vannak köztük, melyek arra engednek következtetni, hogy valamiféleképp *Wotan* lehetett *Gandalf* személyiségének az alapja s mindkettőnek az eddikus *Odin*. Azonos mintát követnek, egy archetípust képviselnek.

A később megjelenő fantasy-k is ezt a mintát használják fel a jóságos varázsló személyéhez.

3.4. Szerda úr – Tudomány és misztikum

A mai modern szemlélet szerint mindennek megvan a maga természetes észlelhető oka, melyet a tudomány képes feltárni előttünk. „Ebben az értelmezésben a kauzalitás a legszentebb dogmáink egyike.” 168 Azonban a tudomány, ami által világunkat tudjuk rendszerezni, általános törvényekből áll, melyben a *'kivétel erősíti a szabályt'* elve működik, tehát a ritka kirívó eseteket a tudomány és a statisztika egyszerűen figyelmen kívül hagyja. Ebben a világnézetben a nagy számok törvénye szerint állapít meg általános igazságokat. „Ezek az igazságok kizárják a ritka határeseteket, amelyeket a tudomány képviselői amúgy sem szeretnek, mivel nem tudják megérteni őket. Ennek következtében olyan világgép alakul ki, amely normális esetekből van összerakva. Ezek lényegében véve a 'normálemberkéhez' hasonlóan fikciók, amelyek – például a pszichológiában – végzetes tévedéseket okozhatnak.” 169

Ennek hiányosságát az emberek érzik, s olyan rendszerező elvet keresnek, mely mindenre választ tud kínálni. Ezért is élednek fel ismét az ókori és antik mitológia történetei, s sok esetben már a régi és új világszemlélet ellentmondása is kiütözközik egyes munkákban, szemléletekben.

Ha ma megnézzük az ilyen témával foglalkozó könyveket, filmeket és sorozatokat láthatjuk, hogy majd mindegyik valóságként mutatja be ezeket a mítoszokat. Ezek természetesen összeférhetetlenek a mai materialista felfogással, így két lehetőségük marad ennek feloldására. Az egyik az, hogy visszatérnek a spirituális nézőponthoz, s a materialista szemléletet úgy mutatják be, mint valami téves utat; a másik lehetőség, hogy a materialista szemléletmódba illesztik bele ezeket az isteneket, mitológiai személyeket és elemeket a spiritualitás és miszticizmus rovására.

Ezekkel a példákkal csak azt akarom szemléltetni, hogy nem egyedülálló esetekről van szó, hanem tömegesről, mely a társadalom egészére hatással van.

Neil Gaiman is az *Amerikai istenekben* egy ilyen világot tár elénk. Itt nem csak a skandináv népek istenét szerepelteti, hanem valamennyi nép valamennyi istene a terítékre kerül *Anubisztól Csernobogon keresztül a Magyarok Istenéig*. Szerinte az emberek hite teremti meg az egyes isteneket. Így lehetséges, hogy a történetben két *Odin* szerepelt. 170

Ebben a történetben azonban a germán főisten nagyon is halandónak bizonyul, ám ismeri a feltámadásának titkát. Gaiman koncepciója szerint az istenek ereje a hozzájuk intézett imákból illetve a nekik bemutatott áldozatból származik. Így *Szerda úr (Odin/ Wotan)* megengedhette magának azt, hogy meghaljon, hogy később egy hatalmas kiengesztelő áldozattal újjászülessék. Ehhez azonban hatalmas cselszövére van szükség, s Amerika isteneit lóvá kellett tennie. Ebben segített neki *Világ úr (Low Key/ Loki)*, s ketten együtt majdnem sikerrel is jártak.

Szerda úr meglehetősen ambiciózus istenségként jelenik meg, ki isteni mivolta ellenére inkább emlékeztet egy pity kis csalóra, aki úton-útszélen mindenkit megpróbál átverni. Célja, hogy minél nagyobb befolyással rendelkezzen, s minél nagyobb legyen a hatalma. Kétségtelen az eddikus *Odin*nak is volt egy ilyen oldala, ám ez még száműzetése idején volt. Gaiman lényegében bemutatja azt az elhallgatott történetet, ahol *Loki* és *Odin* együtt járták a világot, s élénk tárja, hogy hogyan is teltek a napjaik.

Hasonlóképp mutatja be a keresztény mitológia lényeit egy népszerű tévésorozat a Supernatural (Odaát), ami annak ellenére, hogy a keresztény mitológiára épít, s annak elsőbbségét hirdeti, szerepeltet pogány ősi isteneket is. Így került bele *Odin* is, ki külsőre egy teljesen hétköznapi embernek látszik (43.ábra), ám ereje jóval meghaladja a többi emberét. A sorozat logikája szerint azonban az angyalok jóval erősebbek ezeknél a pogány isteneknél, így *Lucifer* végez is vele.

Ezzel szemben a Marvel képregény stúdió egy olyan ötlettel állt elő, hogy az Asgard-i istenek nem mások, mint egy idegen civilizáció képviselői. Tehát itt nem istenekként jelennek meg, hanem földönkívüliként, kik magasabb technológiát képviselnek (44.ábra). Ebből adódik a felsőbbrendű hatalmuk. Mágia helyett tudomány. Azonban a Marvel Comics nem *Odin* személyét helyezte előtérbe, hanem *Thort*.¹⁷¹

Mindennek Atyja - Összefoglalás

Bemutattam, hogy a történelem folyamán megannyi germán/ skandináv főisten (*Oðin, Odin, Wuodan, Wodan, Wotan*) létezett. Voltak idők, mikor egymás mellett léteztek, de voltak korszakok, mikor csak egy ilyen istenség uralta Európát. De mindig jelen voltak.

Ez mindenképp azt jelenti, hogy személyére, kisugárzására és arra, amit képvisel, az embereknek szükségük volt, különben nem támasztották volna fel annyiszor emlékét. Az egyszerű halandóknak szükségük van isteneikre, s *Odin* egy, ezek közül az istenek közül.

Tanulmányomban megpróbáltam *Odin* személyiségét meghatározni tettein – történeteiben és meséin – keresztül, s láthatjuk: így is nehéz a dolgunk. Nem egy isten áll előttünk, hanem több. Koronként eltérő személyiséggel tért vissza a halandók közé, mivel koronként más és más volt az igény. Ő pedig alkalmazkodott.

Erről eszembe jut a szobrász esete, mikor kifaragja élete fő művét egy

gránitömbből. Mikor a szobrász kész van, bizton azt állítja, hogy egész életében ezt az egy szobrot akarta kifaragni. Így ő csak formát adott egy olyan eszményi figurának vagy egy ködbe burkolózó árnyaknak, aki mindig is benne volt, sőt elődeit is kísérte. A szobrász itt tehát csak a szobor eszköze volt arra, hogy materiát kapjon, hiszen ő egy sokkal ősbib és sokkal mélyebb törekvés volt, hogy csupán egyetlen ember műve lehessen. A szobor már a szobrász előtt készen állt, de csendben megbújt az árnyékban, s várta a megfelelő embert, aki formát tud adni neki. Ő egy eszmény volt, kit már korszakokkal ezelőtt ismertek, s korszakok elteltével is ismerni fognak.

Ebben a hasonlatban a gránitszobor maga *Odin*, s mi mindnyájan szobrászok vagyunk, akik kifaragják maguknak a saját istenüket. Itt azonban nem csak költőkről és művészekről szól a történet, hanem mindenkiről! Hiszen azt a közeget, amiben ezek a kivételes tehetségű emberek dolgoznak, mindenki más alakítja ki. Egy jó mű akkor válik igazán értékesé, mikor már a társadalom is tudja értékelni.

Odin, *Wodan* és *Wotan* megformálásában és elfogadásában mindenkinek része volt és van a mai napig. A germán főisten személyisége folyton változott, s ma is változik a szemünk előtt. Gondoljunk csak az idén bemutatott THOR (2011) 172 című filmre, hol *Odin* egy indulatos, de végtelenül igazságos apa, ki nem akarja, hogy fiai is elkövessék azokat a hibákat, amit ő elkövetett (45.ábra).

Így tehát *Wotan* köztünk, s bennünk él. Sokak azonban sokkal jobban megértik ezt a haragvó, de végtelenül bölcs apát, hiszen kis része bennük él. Jean Shinoda Bolen hívta fel a figyelmemet arra, hogy ősi isteneink és hőseink minden esetben mintául szolgáltak nekünk. Tetteikkel, döntéseikkel és motivációikkal évezredek átívelő példát mutattak mindannyiunknak és mivel sokan ismerték és szerették őket, hozzájuk hasonlónak akartak válni. Shinoda annyit tett, hogy a mítoszok és legendák mögé nézett, s megkereste az embert ezekben az istenekben. Rájött, hogy egy olyan viselkedési mintát hordoznak magukban, amik mindig is velünk voltak. Tehát nem véletlen, hogy *Zeusz* oly hideg, számító, s érzelemmentes, hiszen ő uralta az eget, az ész birodalmát, ahol az értelem szárnyal. Ezt hívta Jung archetípusnak. Mitológiáink egyfajta lélekvezetők, s megmutatják saját történeteiken keresztül, hogy mik a gyengeségeink, erősségeink, mit kell fejleszteni, s mi az, amin változtatni kell.

Odin, *Wodan* és *Wotan* így mind egy archetípus részei, annak ellenére, hogy olyan különbözőek. „Mint ahogyan az anyai öskép az előző korok összes anyjának összesített képe, akként az anima-kép is egyén fölötti kép, amely sok egyénileg nagyon különböző férfinél pontosan egyező vonásokat mutat...” 173 Tehát különbözőségük ellenére a bemutatott istenek, mind egy archetípushoz tartoznak. Változatosságuk abból a környezetből fakad, amiben megfogantak.

Shinoda rámutat még egy lényeges dologra. Isteneink amellett, hogy követendő példát állítottak, olyan személyiségjegyekkel is rendelkeznek, ami sok emberben megtalálható. Ő ezt a görög panteon elemzésével mutatta be, azonban a germán és skandináv panteon is alkalmas illetén az emberek bemutatására. Ezáltal meg lehet határozni *Odin* személyiségét, őstípusát az egyes emberekben. Természetesen nem mindenre jellemző *Odin* személyisége van, aki jobban hasonlít például *Thorra*, *Freyre* vagy épp *Lokira*.

Odint sokan úgy képzelik el, mint egy magányos remetét, ki sokat látott, s akinek nagy múltja van (46.ábra). Egy olyan ember, ki egyszer megízlelte a hatalmat, de ezzel együtt a felelőséget is, így inkább visszavonult magányába. Ezért hasonlít oly annyira *Gandalfra*, *Merlinre* és az összes többi fehér mágusra, hiszen erővel magukhoz ragadhatnák a hatalmat, de nem teszik. Azért nem, mivel nem csak egy-egy ember, nép vagy ország sorsa foglalkoztatja, hanem sokkal több. Fél szemével messzebbre lát, s látja, hogy mindez csak időleges lenne, ő viszont igazán maradandót akar alkotni. Céljai sokkal magaszosabbak, elvontabbak annál, mintsem ezt más megértené. Így megmarad öreg magányos vándornak, kinek célját senki sem ismeri, s inkább utat mutat, semmint vezetné az embert. „A bölcs, ha hatalomra jut,/ erejével vissza nem él,/ gyűlöletet nem gyűjt fejére./ Hiába erős – sok haragos közt/ nála erősebb lehet egy.”

Felhasznált irodalom:

- Balassa Imre, Gál György Sándor: Operák könyve; Zeneműkiadó, Budapest, 1975. ISBN 963 330 050 9
- Bernáth István: Skandináv mitológia; Corvina Kiadó, Budapest 2005. ISBN 963 13 5367 2
- BIBLIA- Istennek az Ószövetségben és Újszövetségben adott kijelentése; Reformátusi Zsinati Iroda Sajtóosztálya, Budapest, 1975. ISBN 963 7030 00 X
- Carl Gustav Jung: Szellem és lélek; Kossuth Kiadó, 1999. ISBN 963 09 4085 X
- Carl Gustav Jung: Titokzatos jelek az égen; Kossuth Kiadó, 2000. ISBN 963 09 4203 8
- Dömötör Telka: Germán, kelta regék és mondák; Móra Ferenc Könyvkiadó Budapest, 1976. ISBN 963 11 0536 9
- Dr. Balogh Tibor: A pszichológiai elméletépítés néhány alapvető időszaka; Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1997.
- Dr. Versényi György: Mikulás IN: Vasárnapi Újság XXXI. évfolyam, 50-ik szám Budapest, 1884. December 14.
- Edda Völuspa fordította Gulyás Pál IN: Keresztúry Dezső [szerk.] A német irodalom kincsesháza; Athenaeum kiadása
- Eric Christiansen: Vikingek; Szukits Könyvkiadó, 2008. ISBN 978-963-497-179-5
- G. Beke Margit: Északi istenek – Történetek az Eddából; Móra Ferenc Könyvkiadó, Budapest, 1973.
- G. S. Kirk: A mítosz, Holnap kiadó, Budapest, 1993. ISBN 963 346 018 2
- Heinrich Gusztáv: Az Edda eredetéhez IN: Heinrich Gusztáv [szerk.] P. Thewrewk Emil [szerk.] Egyetemes Philologiai Közlöny, ötödik évfolyam, Budapest, Franklin-Társulat Könyvnyomdája, 1881.
- Heinrich Gusztáv: Az Edda eredetisége. (kivonat Heinrich Gusztáv r. tagnak 1892. november 21-én tartott székfoglalójából) IN: Szily Kálmán főtitkár [szerk.] Akadémiai Értesítő, Harmadik kötet, 1892. évfolyam 25-36. füzet, Buda-Pest, 1892. Kiadja a Magyar Tudományos Akadémia
- Heinrich Gusztáv: Muspilli; IN: Heinrich Gusztáv [szerk.] P. Thewrewk

- Emil [szerk.] Egyetemes Philologiai Közlöny, Nyolczadik évfolyam, Budapest, Franklin-Társulat Könyvnyomdája, 1884.
- Hoppál Mihály, Jankovics Marcell, Nagy András, Szemadám György: Jelképtár; Helikon kiadó, 2004. ISBN 963 208 853 0
- J. R. R. Tolkien: A Gyűrűk Ura I. – A Gyűrű Szövetsége ford. Göncz Árpád; Európa könyvkiadó, Budapest, 2002. ISBN 963 07 7176 4
- Jankovics Marcell: A fa mitológiája; Csokonai Kiadó, Debrecen, 1998. ISBN 963 260 037 1
- Jean Shinoda Bolen, M. D.: Bennünk élő istenek; Pillis-Print Kiadó, 2007. ISBN 978 963 86663 8 3
- Konrad Lorenz: A civilizált emberiség nyolc halálos bűne; Cartaphilus Kiadó, Budapest, 2002. ISBN 963 9303 59 3
- Latkóczy Mihály: Őskezleti, germán és szláv mythologia. A magyarok mythológiája. IN: Csiky Gergely: Görög-római mythologia; Franklin-társulat, Budapest, 1911.
- Maróti Andor [szerk.] Forrásmunkák a kultúra elméletéből I. szöveggyűjtemény; Tankönyvkiadó, Budapest, 1989.
- Mircea Eliade: Vallási hiedelmek és eszmék története II. Osiris Kiadó, Budapest, 1995. ISBN 963 379 066 2
- N. Balogh Anikó: Loki, a gúnyolódó kulturhérosz IN: Istvánovits Márton [szerk.] Kriza Ildikó [szerk.] Előmunkálatok a magyarság néprajzához I.: A komikum és humor megjelenésének formái a folklórban; MTA Néprajzi Kutató Csoport, Budapest, 1977.
- Neil Gaiman: Amerikai istenek; Szukits Könyvkiadó, 2003. ISBN 963 9441 53 8
- Németh Lajos: A művészet sorsfordulója; Ciceró Könyvkiadó, 1999
- Pócs Éva: Magyar néphit Közép- és Kelet-Európa határán; L'Harmattan, Budapest, 2002. ISBN 963 9457 04 3
- Raymond E. Feist: Tündérmese; Excalibur könyvkiadó, Szeged, 1998. ISBN 963 85717 64
- Richard Wagner: A Nibelung gyűrűje ford. Lányi Viktor; Genius kiadás
- Robert Graves: A görög mítoszok, Első kötet; Európa könyvkiadó, Budapest, 1981. ISBN 963 07 1959 2
- Román József: Mítoszok könyve; Gondolat, Budapest 1963.
- Sz. A. Tokarev [főszerk.] Mitológiai Enciklopédia I.; Gondolat, Budapest, 1988.
- Szimonidesz Lajos: A világ vallásai I.; Dante kiadás, Budapest, 1988.
- Sztyebelin-Kamenskij, Mihail Ivanovics: A mítosz; Kozmosz könyvek (Az én világom), Budapest, 1985.
- Till Géza: Opera; Zeneműkiadó, Budapest, 1977. ISBN 963 330 227 7
- Trencsényi-Waldapfel Imre: Mitológia; Gondolat, Budapest, 1983. ISBN 963 281 214 X
- William Shakespeare: A windsori víg nők Márton László és Révész Ágota fordítása IN: William Shakespeare összes műve Helikon kiadó, Szekszárd, 1999. ISBN 963 208 627 9
- Wotan és népe – Erdősi-Imre Mária válogatott írásai Richard Wagner életművéből; Felelős kiadó: Erdősi-Imre Mária, Budapest
- Zászlós Levente: Gilgames; Tertia Kiadó, 2004. ISBN 963 9387 13 4

Internetes forrás:

- Bábel: Ludwig Tieck http://www.babelmatrix.org/works/de/Tieck,_Ludwig/Der_wilde_J%C3%A4ger (Belépés: 2011.08.28.)
- Pallas Nagylexikon <http://mek.oszk.hu/00000/00060/html/108/pc010806.html> (Belépés: 2011.08.28.)
- Pallas Nagylexikon http://www.kislexikon.hu/bolygo_vadasz.html (Belépés: 2011.08.28.)
- Székely Péter: Ász-Thor az európai művészetben IN: Bereczki Tamás [szerk.] Hatfaludy László [szerk.] Tolnai Ágnes [szerk.] E-tudomány, 2011/1 folyóiratszám; E-tudomány Egyesület, Budapest, 2011. / Internetes forrás: http://www.e-tudomany.hu/etudomany/web/uploaded_files/Szekely_Pter_aszThor_az_eurpai_mvsetben.pdf HU ISSN 1786-6960
- Székely Péter: Ász-Thor az európai művészetben IN: Tar Károly [szerk.] Békássy N. Albert [szerk. helyettes] Gaál Zoltán [szerk. helyettes] Kovács Ferenc [szerk. helyettes] Ághegy: Skandináviai magyar irodalmi és művészeti lapfolyam, 35. szám (4657-4858), 2011.
- Tandori Dezső: EDDA – Óészaki mitológiai és hősi énekek; Budapest, 1985. Internetes forrás: <http://mek.niif.hu/00300/00377/html/index.htm> (belépés: 2008.02.12)
- Tolkien Világa (rádiósorozat): A fantasy - az Aurin szerkesztői a fantasy történetéről /Forrás: http://www.tolkien.hu/index.php?option=com_thcm&contentId=2075&categoryId=359&contentType=PUBLICATIION&Itemid=359 (Belépés: 2011.08.28.)
- Wikipédia: Bűvös Vadász /Forrás: http://hu.wikipedia.org/wiki/A_b%C5%B1v%C3%B6s_vad%C3%A1sz (Belépés: 2011.08.28.)
- Wikipédia: Carl Emil Doepler http://en.wikipedia.org/wiki/Carl_Emil_Doepler (Belépés: 2010.08.28.)

Jegyzetek

- 121Szyteblin-Kamenszkij, Mihail Ivanovics: A mítosz; Kozmosz könyvek (Az én világom), Budapest, 1985. (7.oldal)
- 122Carl Gustav Jung: Az archaikus ember; IN.: Carl Gustav Jung: Szellem és lélek; Kossuth Kiadó, 1999. (76.oldal)
- 123Bernáth István: Skandináv mitológia; Corvina Kiadó, Budapest 2005. (51.oldal)
- 124 Szimonidesz Lajos: A világ vallásai I.; Dante kiadás, Budapest, 1988. (235.oldal)
- 125 Eduard Spranger: A művelődés elmélete és az ujhumanizmus /Forrás: Maróti Andor [szerk.] Forrásmunkák a kultúra elméletéből I. szöveggyűjtemény; Tankönyvkiadó, Budapest, 1989. (45.oldal)
- 126 G. S. Kirk: A mítosz, Holnap kiadó, Budapest, 1993. (230-232.oldal)
- 127 Trencsényi-Waldapfel Imre: Mitológia; Gondolat, Budapest, 1983. (94.oldal)
- 128 Dr. Balogh Tibor: A pszichológiai elméletépítés néhány alapvető időszaka; Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1997. (72.oldal)
- 129 Dr. Balogh Tibor: A pszichológiai elméletépítés néhány alapvető időszaka; Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1997. (73.oldal)

130A görög Oidipusz története nagy vonalakban: Oidipusz egy király fia, ki egy jóslat alapján eltaszította magától fiát. Így ő nem tudott semmit származásáról. Mikor felnőtt férfivé cseperedett, megölte vér szerinti apját, s nőül vette édesanyját. Sok évig éltek vérfertőző viszonyban, mikor is megtudta valódi származását életével kellett fizetnie.

131 *Njörd* a „vánok között nőtt fel Vanaheinben, ahol – a vánoknál nem szokatlan módon – hűgától született két gyermeke, Frey isten és Freya istennő... Természeti és termékeny-ség-isten, békességet teremt, szavatolja a jó termést, tengert csitít, tüzeket kilobbant, pa-rancsol a szeleknek, ezzel segíti a hajózást, növeli a vadászszákmányt és a halfogást. Őt magát dúsgazdagnak mondják, így előmozdítja a vagyonszerzést. Egy király udvarában a győzelemért Óðinra üritik a serlegeket, de a békéért és a jó termésért már Njörðre és Frey-re.” /Forrás: Bernáth István: Skandináv mitológia; Corvina Kiadó, Budapest 2005.

(323.oldal)

132 Ls 32 N. Balogh Anikó fordítása /Forrás: N. Balogh Anikó: Loki, a gúnyolódó kulturhérosz IN: Istvánovits Márton [szerk.] Kriza Ildikó [szerk.] Előmunkálatok a ma-gyarság néprajzához I.: A komikum és humor megjelenésének formái a folklórbán; MTA Néprajzi Kutató Csoport, Budapest, 1977. (207.oldal)

133 N. Balogh Anikó: Loki, a gúnyolódó kulturhérosz IN: Istvánovits Márton [szerk.] Kriza Ildikó [szerk.] Előmunkálatok a magyarság néprajzához I.: A komikum és humor megjelenésének formái a folklórbán; MTA Néprajzi Kutató Csoport, Budapest, 1977.

(208.oldal)

134 Dr. Balogh Tibor: A pszichológiai elméletépítés néhány alapvető időszaka; Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1997. (74.oldal)1

135 Jean Shinoda Bolen, M. D.: Bennünk élő istenek; Pillis-Print Kiadó, 2007. (61.oldal)1

136 *Wotan/ Odin* jellemzését alapvetően a mítoszokból vettem, s hasonló következtetése-ket vontam le, mint Jean Shinoda Bolen a görög mítoszokból. *Bennünk élő istenek* című könyve inspirálta.

137 Jean Shinoda Bolen, M. D.: Bennünk élő istenek; Pillis-Print Kiadó, 2007. (120.oldal)

138 Nem minden esetben az adott korszakból hozok példát, mivel ezek az ábrázolási mó-dok a későbbi korokra is rányomták a bélyegüket.

139 Sztjeblin-Kamenszkij, Mihail Ivanovics: A mítosz; Kosmosz könyvek (Az én vilá-gom), Budapest, 1985. (12.oldal)

140 Györfly Miklós: A német irodalom rövid története; Corvina, Egyetemi Könyvtár, 1995. (106.oldal)

141 Balassa Imre, Gál György Sándor: Operák könyve; Zeneműkiadó, Budapest, 1975. (105.oldal)

142 Till Géza: Opera; Zeneműkiadó, Budapest, 1977. (660-662.oldal)

¹43 Balassa Imre, Gál György Sándor: Operák könyve; Zeneműkiadó, Budapest, 1975. (291.oldal)

144 Cosima Wagner, Richard Wagner felesége és Liszt Ferenc leánya egyszer így nyilatkozott: „Férjem zenéjét a magyarok értették meg először, a saját hazájában kigúnyolták, elgáncsolták, a magyar közönség ezt sohasem tette meg...” /Forrás: Wotan és népe – Erdősi-Imre Mária válogatott írásai Richard Wagner életművéből; Felelős kiadó: Erdősi-Imre Mária, Budapest (14.oldal)

- 145 Györfly Miklós: A német irodalom rövid története; Corvina, Egyetemi Könyvtár, 1995. (106.oldal)
- 146 Wotan és népe – Erdösi-Imre Mária válogatott írásai Richard Wagner életművéből; Felelős kiadó: Erdösi-Imre Mária, Budapest (25.oldal)
- 147 Alakváltásra képes mitikus maszk
- 148 http://en.wikipedia.org/wiki/Carl_Emil_Doepler
- 149 Christiansen: Vikingek; Szukits Könyvkiadó, 2008. (232.oldal)
- 150 Wotan és népe – Erdösi-Imre Mária válogatott írásai Richard Wagner életművéből; Felelős kiadó: Erdösi-Imre Mária, Budapest (2.oldal)
- 151 Balassa Imre, Gál György Sándor: Operák könyve; Zeneműkiadó, Budapest, 1975. (319.oldal)
- 152 Richard Wagner: A Nibelung gyűrűje ford. Lányi Viktor; Genius kiadás (X. oldal)
- 153 Richard Wagner: A Nibelung gyűrűje ford. Lányi Viktor; Genius kiadás (71. oldal)
- 154 „Hadd mondjam el/ e percben búcsúszóml!/ Melyet Niblung átka szült,/ ó gyűrű átok rád./ Voltam általad/ mindenható:/ most érjen gyászos véget,/ aki hord!/ A boldogság/ kerülje el,/ soha rá ne derüljön/ a napsugár!/ Téged ki bír,/ ne leljen az békét,/ irigység sápasszon/ mindenki más!/ Vágyva vágyjon/ mindenki rád/ de senkire/ üdvözülést ne hozz!/ Aki őriz, reszkesen az,/ hogy a gyilkos-kéz leskel rád/ és rettegje gyáván/ a pusztulás gyötrelmeit,/ az élete/ légyen lassú halál,/ a gazdag úr/ legyen koldus rab:/ amíg majd e kéz/ téged újra bír, rablott kincsem!/ Így áldja meg/ átkosan/ a Niblung engyűrűjét/ Csak tartsd meg hát,/ őrizd meg jól,/ s érezd átkom erejét!” *Alberich* átka /Forrás: Richard Wagner: A Nibelung gyűrűje ford. Lányi Viktor; Genius kiadás (63-64. oldal)
- 155 Richard Wagner: A Nibelung gyűrűje ford. Lányi Viktor; Genius kiadás (XI. oldal)
- 156 Dr. Balogh Tibor: A pszichológiai elméletépítés néhány alapvető időszaka; Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1997. (75.oldal)
- 157 Dr. Balogh Tibor: A pszichológiai elméletépítés néhány alapvető időszaka; Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1997. (77.oldal)
- 158 Richard Wagner: A Nibelung gyűrűje ford. Lányi Viktor; Genius kiadás (296-297. oldal)
- 159 *Siegmond* apja *Völsung* volt, aki maga *Wotan*.
- 160 Richard Wagner: A Nibelung gyűrűje ford. Lányi Viktor; Genius kiadás (XII. oldal)
- 161 Németh Lajos: A művészet sorsfordulója; Ciceró Könyvkiadó, 1999 (20.oldal)
- 162 „Úgy tűnik, hogy valamikor még a viking kor vége előtt a különálló, veszélyben forgó istenekről szóló történeteket (Odin és a farkas, Thor és a vilákgyógyó, az elszabaduló Loki, az egyik kezét elvesztő Tyr) olyan rendszerbe foglalták, ami nem volt teljesen ellentétes a keresztény apokalipszissal és az ózsász nyelven MutsPELLI néven ismert változattal.” / Forrás: Eric Christiansen: Vikingek; Szukits Könyvkiadó, 2008. (263.oldal)
- 163 Tolkien Világa (rádiósorozat): A fantasy - az Aurin szerkesztői a fantasy történetéről / Forrás: http://www.tolkien.hu/index.php?option=com_thcm&contentId=2075&categoryId=359&contentType=PUBLICATION&Itemid=359
- 164 Tolkien Világa (rádiósorozat): A fantasy - az Aurin szerkesztői a fantasy történetéről / Forrás: http://www.tolkien.hu/index.php?option=com_thcm&contentId=2075&categoryId=359&contentType=PUBLICATION&Itemid=359

[mid=359](#)

165 Tolkien Világa (rádiósorozat): A fantasy - az Aurin szerkesztői a fantasy történetéről /

Forrás: <http://www.tolkien.hu/index.php?>

[option=com_thcm&contentId=2075&categoryId=359&contentType=PUBLICATION&Itemid=359&com_thcm&contentId=2075&categoryId=359&contentType=PUBLICATION&Itemid=359](#)

166 J. R. R. Tolkien: A Gyűrűk Ura I. – A Gyűrű Szövetsége ford. Göncz Árpád; Európa könyvkiadó, Budapest, 2002. (44.oldal)

167 Richard Wagner: A Nibelung gyűrűje ford. Lányi Viktor; Genius kiadás (98. oldal)

168 Carl Gustav Jung: Az archaikus ember; IN.: Carl Gustav Jung: Szellem és lélek; Kossuth Kiadó, 1999. (77.oldal)

169 Carl Gustav Jung: Titokzatos jelek az égen; Kossuth Könyvkiadó, 1993. (151.oldal)

170 „- Te vagy Odin – mondta Árnýék.

Az öreg elgondolkodva bólintott, mintha a név súlyát méregetné magában.

- Sok néven szólítanak, de igen, én vagyok Odin, Bur fia – mondta.

- Láttalak meghalni – mondta Árnýék – Virrasztottam érted. Sok mindent el akartál pusztítani a hatalomért. Sok mindent hajlandó lettél volna feláldozni magadért. Ezt mind te tetted.

- Én nem tettem ilyet.

- De Szerda igen. Ő volt te.

- Igen, ő volt én. De én nem vagyok ő...” /Forrás: Neil Gaiman: Amerikai istenek;

Szukits Könyvkiadó, 2003. (370.oldal)

171 Székely Péter: Ász-Thor az európai művészetben (16-19.oldal) IN: Bereczki Tamás [szerk.] Hatföldy László [szerk.] Tolnai Ágnes [szerk.] E-tudomány 2011/1 folyóiratszám; E-tudomány Egyesület, Budapest, 2011.

172 A filmet Kenneth Brannagh rendezte.

173 Carl Gustav Jung: Föld és lélek; IN.: Carl Gustav Jung: Szellem és lélek; Kossuth Kiadó, 1999. (52.oldal)

21. ábra: George Cruikshank: Illustration of Herne the Hunter
Published (1840)

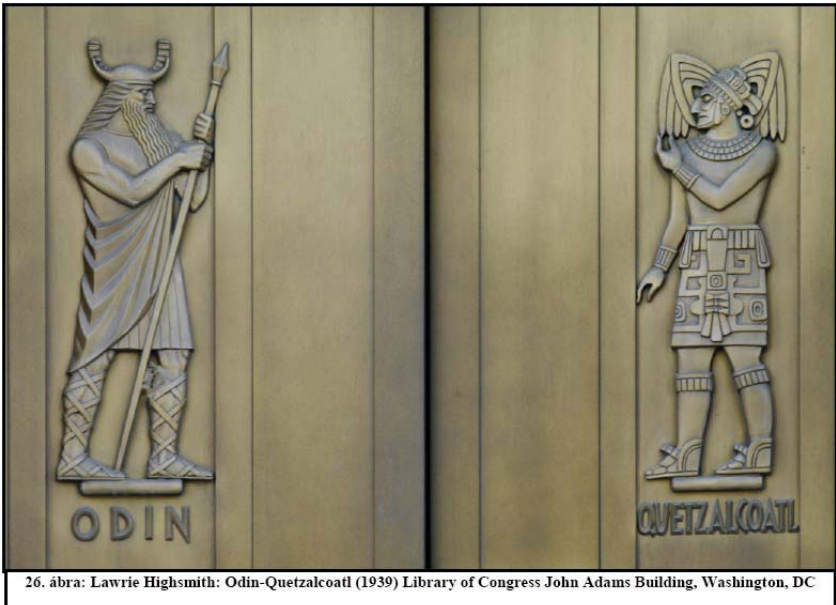

22. ábra: Odin (1825-1827) by H. E. Freund

23. ábra: Odin and the Völva 1895 by Lorenz Frølich

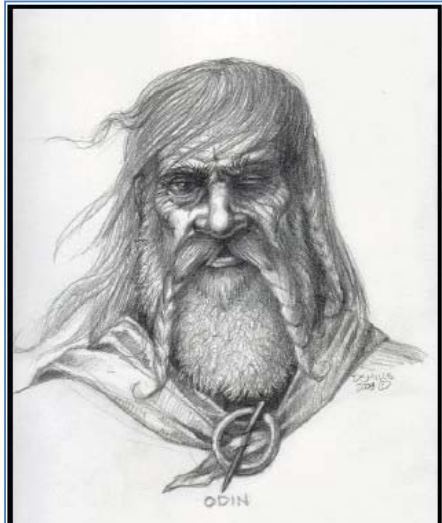

25. ábra: East doors, Library of Congress John Adams Building (1939) Washington D.C.

28. ábra: Zeusz – illusztráció az Age of Mythologie című számítógépes játékból

29. ábra: Dan Mills: Odin Sketch (2008)

31. ábra: Oden by Bent Erland Fogelberg in National Museum of Sweden 1830

30. ábra: Yngve Oliver Eriksen: Odin

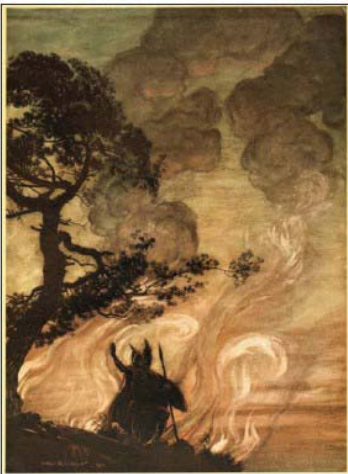
32. ábra: Otto Ubbelohde: Der wilde Jäger

34. ábra: Wotan and Loge in Svartalfheim by Von Stassen 1914

33. ábra: Bűvös Vadász - Design for the Wolf's Glen (1822 Weimar)

36. ábra: Arthur Rackham: Wotan álmot bocsájt Brünhildre – A Nibelung Gyűrűje illusztráció

35. ábra: Wotan on Sleipner by Arthur Rackham an ill for Wagner's die Walkure

1892

Konrad Diehlitz

37. ábra: Konrad Diehlitz: Wotan takes leave of Brunhild (1892)

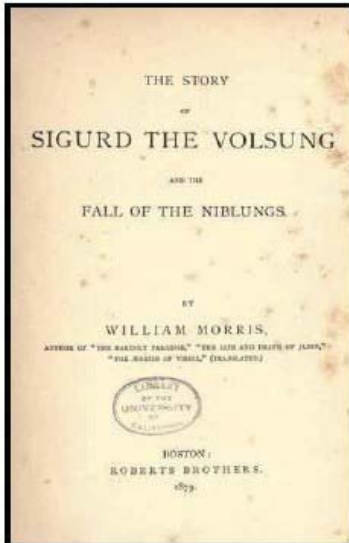
38. ábra: The great Dutch baritone Anton Van Rooy (1870-1932) as Wotan in Wagner's Der Ring des Nibelungen

39. ábra: Fritz Feinhals (1869-1940) as Wotan in Wagner's Der Ring des Nibelungen-1903 München

40. ábra: Siegfried kettéhasítja Wotan lándzsáját – részlet Alex Alice Siegfried című animációs filmje (2007)

41. ábra: William Morris: The story of Sigurd the Volsung, Boston (1879)

42. ábra: Odin disguised as a Traveller from 1914

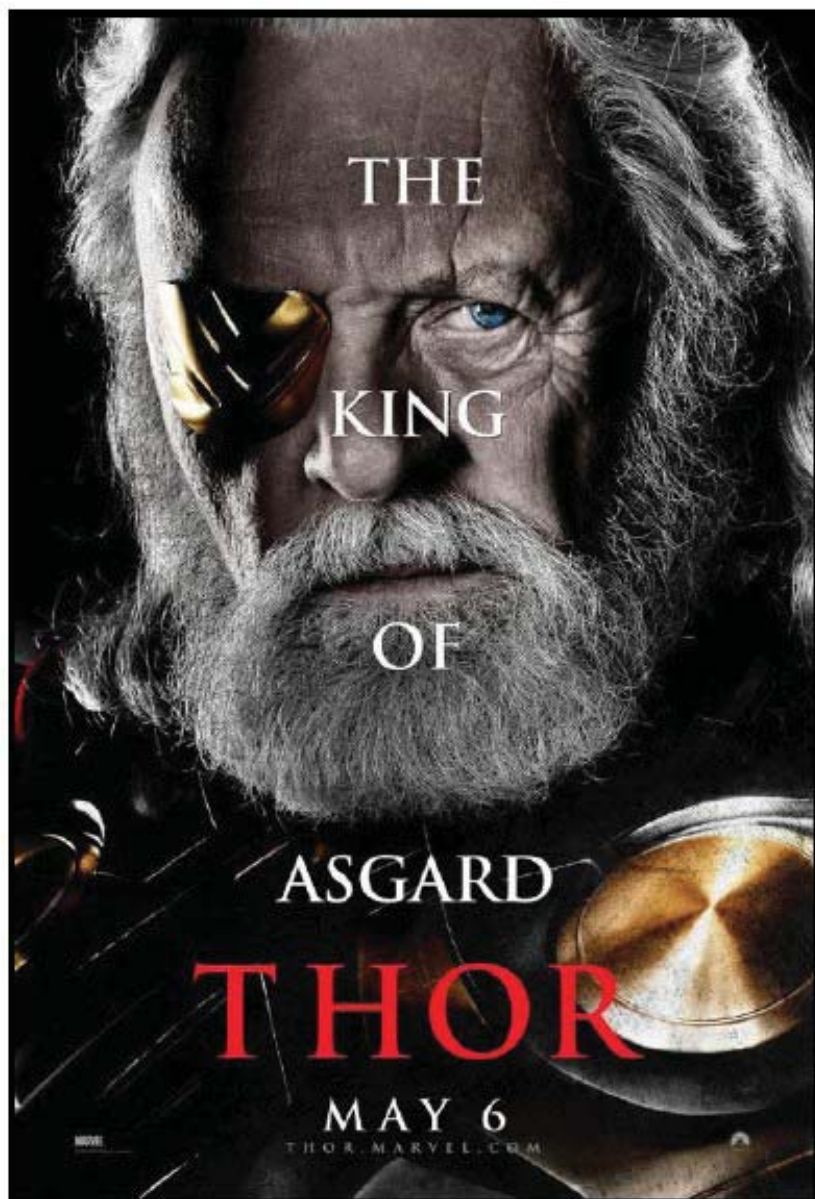

43. ábra: Duncan Fraser, mint Odin – Supernatural (Odaát) című sorozat 5.19. részében (Hammer of Gods)

44. ábra: Marvel Odin

45. ábra: Sir Anthony Hopkins, mint Odin – Kenneth Brannagh THOR című filmjéből (2011)